

अनुसन्धानात्मक लेखको एपिए ढाँचा र पद्धति

शालिकराम पौड्याल, पिएचडी

उपप्राध्यापक

बुटवल बहुमुखी क्याम्पस, नेपाली विभाग, त्रिभुवन विश्वविद्यालय, नेपाल

Article History: Received 18 May 2022; Reviewed 25 June 2022; Revised 13 July 2021; Accepted 27 July 2021

लेखसार

अनुसन्धानात्मक लेख अनुसन्धानका निश्चित विधि र पद्धति अवलम्बन गरी लेखिने लेख हो । अनुसन्धानात्मक लेख निश्चित प्राज्ञिक समस्याको प्रामाणिक समाधान पहिल्याउनका निमित्त वस्तुगत तथ्य सङ्कलन गरी ती तथ्यलाई निश्चित सैद्धान्तिक पद्धति अवलम्बन गरी नवीन ज्ञानको खोजी गर्न लेखिन्छ । अनुसन्धानका पद्धतिहरूलाई आधार मानेर लेखिएको लेख वस्तुपरक, तथ्यपरक र वैज्ञानिक मानिन्छ । कुनै पनि विषयका बारेमा खोजबिन गरी गहन र व्यवस्थित ढङ्गबाट अध्ययन गरेर निष्कर्ष दिने काम अनुसन्धानात्मक लेखमा गरिन्छ । प्रस्तुत अनुसन्धानात्मक लेखको आवश्यक तत्वहरू शीर्षक चयन, समस्याको निर्धारण, अनुसन्धानात्मक लेखको उद्देश्य, अनुसन्धानात्मक लेख सङ्गठनको ढाँचाका बारेमा प्रकाश पारिएको छ । अनुसन्धानात्मक ढाँचालाई आदि, मध्य र अन्त्यमा विभाजन गरी लेखसार वा सारसङ्क्षेप, शब्दकुञ्जी, विषयपरिचय, अध्ययनविधि, सैद्धान्तिक पर्याधार, छलफल र परिणाम, निष्कर्ष, कृतज्ञताज्ञापन, सन्दर्भ सामग्री, परिशिष्टका बारेमा अध्ययन गरिएको छ । यसका साथै अनुसन्धानात्मक लेखमा प्रयोग हुने शीर्षकीकरण, सन्दर्भाङ्कन, सम्पादन र अभिलेखीकरण, सङ्ख्याको प्रयोग, उद्धरणको प्रयोग, अनुच्छेद योजना आदि पक्षका बारेमा पनि अध्ययन गरिएको छ । यसमा एपिए सातौँ संस्करण (सन् २०२०) ले स्वीकार गरेका ढाँचा र पद्धतिलाई अवलम्बन गरी त्यसका मुख्य पक्षहरूलाई यहाँ प्रस्तुत गरिएको छ ।

शब्दकुञ्जी : सन्दर्भाङ्कन, उद्धरण, शीर्षकीकरण, विज्ञसमीक्षा, तालिकीकरण ।

विषयपरिचय

अनुसन्धानात्मक लेख अनुसन्धानमा आधारित शोध लेख हो । निश्चित विधि ढाँचा र पद्धतिको उपयोग गरी लेखिने लेखलाई अनुसन्धानात्मक लेख भनिन्छ । अमेरिकन साइकोलोजिकल एसोसियसन (२०१०) का अनुसार अनुसन्धानात्मक लेखहरू खोजपूर्ण लेख, समीक्षात्मक लेख, सैद्धान्तिक लेख, प्रयोगात्मक लेख र घटनामूलक लेख हुन्छन् । यस्ता लेखमा समेटिएको विषय पूर्वप्रकाशित भएको हुनुहुँदैन । लेखको ढाँचा पत्रिकाले मागेअनुसार हुनुपर्छ । प्रस्तुत लेखमा अनुसन्धानात्मक लेखको ढाँचा र एपिए पद्धतिको सातौँ संस्करणका बारेमा चर्चा गरिएको छ ।

अनुसन्धानात्मक लेखका बारेमा दयाराम श्रेष्ठ, चूडामणि बन्धु, महादेव अवस्थी, ताराकान्त पाण्डे, रमेश भट्टराई, देवी नेपाललगायतका विद्वान्हरूबाट विभिन्न अध्ययन गरिएको छ । यी अध्ययनहरूमा अनुसन्धानात्मक लेखका समग्र पक्षको अध्ययन नभएकाले सबै अवयवलाई समेटेर प्रस्तुत लेख तयार गरिएको छ । लेख साधारण र अनुसन्धानात्मक गरी दुई प्रकारका हुन्छन् । साधारण लेखमा अनुसन्धानका निश्चित मापदण्डको उपयोग भएको हुँदैन । अनुसन्धानमूलक लेख तोकिएको निश्चित ढाँचामा लेखिन्छ । यस्ता लेखमा शीर्षक, लेखसार, विषयपरिचय, अध्ययनविधि, सैद्धान्तिक पर्याधार, छलफल तथा परिणाम, निष्कर्ष, कृतज्ञताज्ञापन, सन्दर्भ सामग्री, परिशिष्ट रहेका हुन्छन् । अनुसन्धानमूलक लेखको मूल्याङ्कन विषयगत र प्रविधिगत आधारमा गरिन्छ । अनुसन्धानमूलक लेखहरूमा प्रयोग हुने ढाँचाका विषयमा खोजी गर्नेहरूका लागि प्रस्तुत लेख उपयोगी रहेको छ । अनुसन्धानात्मक लेखको शीर्षकीकरण, प्राज्ञिक समस्याको तथ्यपरक प्रस्तुतिको रूपरेखा, सामग्री विश्लेषणको प्रक्रिया, अनुसन्धानात्मक लेखको ढाँचा, सन्दर्भाङ्कन, सम्पादन र अभिलेखीकरण, सङ्ख्याको प्रयोग, उद्धरणको प्रयोग, अनुच्छेद योजना जस्ता कुराहरूमा केन्द्रित रही यो लेख तयार गरिएको छ । अनुसन्धानात्मक लेखका विभिन्न ढाँचा र तिनमा प्रयोग गरिने विधि के कस्तो रहेको छ भन्ने प्राज्ञिक जिज्ञासा राखी अनुसन्धानात्मक लेखको ढाँचा, विधि र प्रक्रियाकाबारेका अध्ययन गर्नु यस लेखको उद्देश्य हो । अनुसन्धानात्मक लेखको प्रारूप कस्तो हुन्छ र त्यसका मुख्य अवयवहरू के के हुन् भन्ने बारेमा अध्ययन गर्नु यस लेखको सीमा हो ।

अध्ययन विधि

प्रस्तुत अनुसन्धान गुणात्मक प्रकृतिको रहेको छ । प्रस्तुत लेखमा सोदेश्यमूलक नमुना छनोट पद्धतिका आधारमा एपिए ढाँचाको सातौँ संस्करणका मुख्य प्रावधानहरूको समीक्षा गर्ने कार्य गरिएको छ भने एपिए सातौँ संस्करणसँग सम्बन्धित विभिन्न कृति, लेखका साथै प्रयोगलाई आधार बनाएर तथ्य सङ्कलन गरिएको छ । यसका लागि विभिन्न प्रकाशित पुस्तक, पत्रिका, लेख र विद्युतीय माध्यमको उपयोग गरिएको छ । यसप्रकारका द्वितीयक स्रोतका सामग्रीको सङ्कलन पुस्तकालयीय कार्यबाट गरिएको छ । सामग्रीको विश्लेषणका निमित्त वर्णनात्मक तथा विश्लेषणात्मक विधि अवलम्बन गरिएको छ ।

अनुसन्धानात्मक लेखको परिचय

अनुसन्धेय विषयसँग सम्बन्धितशीर्षकको छनोट गरी प्राज्ञिक समस्याको निर्धारण र समाधान पहिल्याई निश्चित सैद्धान्तिक ढाँचाको उपयोग गरी अनुसन्धानात्मक लेख लेख्ने गरिन्छ । लेख, समीक्षा र अनुसन्धानात्मक लेख उस्तै प्रकृतिका देखिए पनि यिनीहरूमा भिन्नता पाइन्छ । लेख कुनै विषयका बारेमा विभिन्न दृष्टिकोण राखी वस्तुपरक ढङ्गबाट लेखिन्छ । समीक्षा कुनै कृतिको गुण

दोष, सबल दुर्बल, सकारात्मक नकारात्मक पक्ष केलाएर लेखिन्छ। साहित्यमा समीक्षा कुनै कृतिबारे गुण दोष छुट्याई निष्पक्षता र गम्भीरतापूर्वक गरिने विवेचनावा समालोचना हो। लेख र समीक्षा अनुसन्धानकार्यका लागि महत्त्वपूर्ण सामग्री हुन्छन्। अनुसन्धानात्मक लेख निश्चित ढाँचामा रही वस्तुपरक एवम् तार्किक ढङ्गबाट विश्लेषण गरी प्राज्ञिक समस्याको समाधान निकालिएको रचना हो। कुनै पनिविषयको वर्णन, विवेचन र प्रतिपादन गर्न लेखिने अनुसन्धान प्रबन्ध एक प्रकारको सूचनात्मक सङ्कथन हो (बन्धु, २०६५, पृ.७८)। यो औपचारिक वा सूचनात्मक भाषामा लेखिने प्रामाणिक, वस्तुगत एवम् व्यवस्थित लेखन हो। सामान्यतया न्यूनतम ३००० शब्दसम्ममा अनुसन्धानात्मक लेख लेखिन्छ। अनुसन्धानात्मक लेखको शीर्षकीकरण, प्राज्ञिक समस्याको तथ्यपरक प्रस्तुतिको रूपरेखा, सामग्री विश्लेषणको प्रक्रिया, अनुसन्धानात्मक लेखको ढाँचा जस्ता कुराहरू अनुसन्धानात्मक लेखको सङ्गठनभिन्न पर्दछन्। समस्यामूलक शीर्षक चयन, कम्तीमा एउटा प्राज्ञिक जिज्ञासा वा समस्याकथन र उद्देश्य वा समाधान, आवश्यकताअनुसार प्राक्कल्पनाको निर्धारण, सैद्धान्तिक पर्याधार तथा तथ्यहरूको प्रस्तुतिका निमित्त आवश्यक उपशीर्षकको निर्धारण जस्ता पक्षहरू यसअन्तर्गत पर्दछन्। अनुसन्धानात्मक लेखका आवश्यक तत्वहरूमा शीर्षक चयन, समस्याको निर्धारण, अनुसन्धानात्मक लेखको उद्देश्य, अनुसन्धानात्मक लेख सङ्गठनको ढाँचा रहेका छन्।

शीर्षकको चयन अनुसन्धानात्मक लेखको महत्त्वपूर्ण कार्य हो। के बारेमा अनुसन्धान गर्ने भन्ने कुराको निर्धारण नै शीर्षक चयन हो (शर्मा र लुइटेल, २०५५, पृ.२०)। शीर्षक चयनले अनुसन्धानात्मक लेखनका लागि दिशानिर्देश गर्दछ। शीर्षक सङ्क्षिप्त, मौलिक, समस्यामूलक र स्पष्ट हुनुपर्दछ। शीर्षक सामान्यतया अनुसन्धानात्मक लेखको मुख्य विचारको सार भल्किने हुनुपर्छ (एपिए, २०१०, पृ.२३)। शीर्षक अनुसन्धाताको अध्ययन, प्रशिक्षण र ज्ञानको सीमाभिन्नबाट छनोट गर्नुपर्छ। शीर्षकमा शब्दसङ्ख्याको कुनै निश्चित मानदण्ड छैन तर यो धेरै लामो हुनुहुँदैन। अनुसन्धानमूलक लेखहरूमा शीर्षक सबैभन्दा माथि सिरानमा र त्यसपछि लेखकको विवरण उल्लेख गर्नुपर्दछ। शीर्षक द्वैध अर्थ लाग्ने नभई स्पष्ट रूपमा बुझिने हुनुपर्छ। अनुसन्धानात्मक लेखमा शीर्षकले सङ्केत गर्ने समस्या नै मूल समस्या हुन्छ र त्यसैको समाधानका लागि अनुसन्धानात्मक लेख लेखिन्छ। अनुसन्धानकार्यका सिलसिलामा समस्या भन्नाले अनुसन्धेय विषयवस्तु भन्ने बुझ्नुपर्छ (बन्धु, २०६५, पृ.१७)। अनुसन्धाताले जुन शीर्षकमा लेख लेख्ने हो तत्सम्बन्धी मौलिक प्राज्ञिक जिज्ञासालाई नै समस्या भनिन्छ (अवस्थी, २०६६, पृ.२७)। अनुसन्धानात्मक लेख कुन उद्देश्यका लागि लेखिएको हो सो कुराको उल्लेख यसमा गरिन्छ। उद्देश्य समस्याको समाधानसँग सम्बन्धित हुन्छ। शोध लेखको समस्याको प्राज्ञिक समाधान नै उद्देश्य हो। समस्या शीर्षकमा केन्द्रित हुन्छ भने उद्देश्य समस्यामा केन्द्रित हुन्छ। समस्यासँग सम्बन्धित प्रश्नको प्राज्ञिक प्रामाणिक समाधान नै उद्देश्य हो। अनुसन्धानात्मक लेखमा समस्या पहिचान गरेपछि तिनै समस्यासँग सम्बन्धित प्रश्नको छानबिन गरी

समाधान खोजने प्रयास उद्देश्यमा गरिन्छ । अतः उद्देश्यको कथन के कस्ता प्राज्ञिक समस्याको छानबिन गरी कसरी समाधान पत्ता लगाउने भन्ने दिशातर्फ निर्दिष्ट हुनुपर्छ (त्रिपाठी, २०६६, पृ. ८५) । अनुसन्धानात्मक लेखमा समस्या र उद्देश्यलाई छुट्टै उपशीर्षक राख्न पनि सकिन्छ तर परिचय खण्डमा नै राख्ने पद्धति बढी प्रचलित छ । अनुसन्धान समस्याको सम्भाव्य समाधानका रूपमा बनाएको पूर्वधारणा वा पूर्वानुमान नै प्राक्कल्पना हो (अवस्थी, २०६६, पृ. २८) । प्राक्कल्पनामा उल्लेख भएको पूर्वानुमान वा समाधान उपयुक्त हुन पनि सक्छ, नहुन पनि सक्छ । यो समस्या र उद्देश्यसँग सम्बन्धित हुन्छ । साहित्यिक अनुसन्धानका लागि प्राक्कल्पनाको प्रयोग अनिवार्य रहँदैन तर भाषिक अनुसन्धान तथा अन्य विषयको अनुसन्धानमा प्राक्कल्पनाको प्रयोग गर्न सकिन्छ । अनुसन्धानात्मक लेखमा प्राक्कल्पनाको प्रयोगलाई वैकल्पिक रूपमा लिन सकिन्छ । यिनै विषयलाई आधार मानेर लेखिएको लेख नै अनुसन्धानात्मक लेख हो ।

छलफल तथा परिणाम

अनुसन्धानात्मक लेखलाई व्यवस्थित र सुसङ्गठित बनाउनका निम्ति निश्चित ढाँचामा लेखनुपर्दछ । मूल समस्यालाई अनुसन्धानको विषयबनाई त्यससँग सम्बन्धित तथ्यहरूको व्यवस्थित र पूर्वापर सम्बन्ध प्रस्टिने किसिमको प्रस्तुति अनुसन्धानात्मक लेखको ढाँचामा पर्दछ । अनुसन्धानात्मक लेखको ढाँचालाई आदि, मध्य र अन्त्य गरी तीन भागमा विभाजन गरिन्छ । अनुसन्धानात्मक लेखको ढाँचालाई यसप्रकार देखाउन सकिन्छ :

आदिभाग

लेखसार (Abstract)

शब्दकुञ्जी वा मुख्यशब्दावली (Keywords)

विषयपरिचय (Introduction)

अध्ययनविधि (Methodology): अनुसन्धानको ढाँचा (Research Design), जनसङ्ख्या र नमुना छनोट (Population and Sample), तथ्याङ्क सङ्कलन (Data Collection), तथ्याङ्क सङ्कलनका साधन (Data Collection Tool), तथ्याङ्क विश्लेषण प्रक्रिया (Data Collection Process)

मध्यभाग

सैद्धान्तिक पर्याधार (Theoretical Framework)

छलफल र परिणाम (Discussion & Result)

निष्कर्ष (Conclusion)

अन्त्यभाग

कृतज्ञताज्ञापन (Acknowledgment)

सन्दर्भ सामग्री (References)

परिशिष्ट (Appendix)

लेखसार र शब्दकुञ्जी

अनुसन्धानात्मक लेखको सङ्क्षिप्त परिचय भल्कने र लेखको अन्तर्वस्तु स्पष्ट हुने गरी लेखसार लेख्ने गरिन्छ । सारमा सामान्यतया अनुसन्धानको विषय, अनुसन्धेय प्रश्न, विधि, तथ्य विश्लेषण र मुख्य निष्कर्ष समावेश गर्नुपर्छ । यसमा लेखको प्रमुख प्राप्ति उल्लेख गर्नुपर्छ (घोडासैनी, सन् २०२२, पृ. ४९) । अझ भन्नुपर्दा लेखसारमा के अध्ययन गरिएको छ ?, किन गरिएको हो ?, कसरी गरिएको हो ? र के निष्कर्ष प्राप्त भएको छ भन्ने कुरालाई क्रमशः उल्लेख गर्नुपर्छ । अनुसन्धानात्मक लेखनको परिचयभन्दा अगाडि रहने लेखसार सूचनात्मक हुनुपर्छ र यो १५०-२५० शब्दसम्मको एउटै अनुच्छेदमा लेखिन्छ (पब्लिकेसन म्यानुअलआफ द अमेरिकन साइकोलोजिकल एसोसियसन, २०१०, पृ. २५-२६) । यो मूलभागको भन्दा एक फन्ट साइज सानो राख्ने प्रचलन पनि छ । शब्दकुञ्जीमा लेखमा प्रयोग भएका विशिष्ट शब्दहरू उल्लेख गरिन्छ । शब्दकुञ्जीमा रहेका शब्दहरू प्रायः पदकै तहमा हुन्छन्, कुनै कुनै पदावलीका तहमा पनि राख्न सकिन्छ । एपिए पद्धतिले शब्दकुञ्जीमा तीनदेखि पाँचओटा शब्द राख्नुपर्ने मान्यता राखेको छ ।

विषयपरिचय

विषयपरिचय खण्ड अनुसन्धानात्मक लेखको चिनारी खण्ड हो । यसलाई विषयप्रवेश, पृष्ठभूमि, आरम्भ आदि पनि भनिन्छ । विषयपरिचयमा शीर्षकको परिचय खुलाइन्छ र लेखमा अध्ययन गरिएको विषयको सामान्य जानकारी दिइन्छ । अनुसन्धानात्मक लेखमा आफूले रोजेको विषयअन्तर्गत कुनकुन कुरामा केन्द्रित भएर अध्ययन गरिँदै छ सो कुराको उल्लेख यस खण्डमा गरिन्छ । यसमा अनुसन्धानात्मक लेखको समस्या, उद्देश्य, सीमाङ्कनजस्ता कुराहरू समावेश गरिएको हुन्छ । अनुसन्धाताले आफ्नो शीर्षकलाई विशिष्टीकृत गरेअनुसार अनुसन्धान कार्यको सीमा निर्धारण गर्नुपर्दछ । शीर्षकले मात्र अध्ययनको क्षेत्रलाई स्पष्टसँग किटान गर्न नसकेको अवस्थामा के कति विषयको अध्ययन गर्ने र के कति विषयको अध्ययन नगर्ने भन्ने कुराको उल्लेख गर्नु नै सीमाङ्कन हो (भण्डारी र ओझा, २०६८, पृ. १२२) । अध्ययनको समस्या र उद्देश्यलाई अलगै उपशीर्षकमा राख्न पनि सकिन्छ । विषयपरिचय ४०० शब्ददेखि ६०० शब्दसम्मको लम्बाइमा हुनु उपयुक्त हुन्छ । विषयपरिचयमा पूर्वाध्ययनलाई पनि राख्न सकिन्छ र अलगै पनि राख्न सकिन्छ (घोडासैनी, सन् २०२२, पृ. ५०) । अनुसन्धानका क्रममा सम्बन्धित विषयमा आफूभन्दा अगाडि नै

सम्पन्न गरिएका कार्यहरूको व्यवस्थित रूपमा अध्ययन गरी ती सबैको क्रमबद्ध रूपले समीक्षा गर्नु नै पूर्वाध्ययन हो (बन्धु, २०६५, पृ. २८) । जर्नल प्रकाशन संस्थाका आआफ्नै नियम हुन्छन् । जर्नलको प्रकाशन कार्यविधिअनुसार पूर्वाध्ययन राख्ने वा नराख्ने गरिन्छ । पूर्वाध्ययनमा अध्ययनीय विषयमा के कति अध्ययन भएको छ र के कति अध्ययन हुन बाँकी छ ? भन्ने कुरा खोजी गरी अनुसन्धानको रिक्तता वा शोध अन्तराल (Research Gap) खोज्नुपर्छ ।

अध्ययन विधि

अध्ययन विधि भन्नाले अनुसन्धानात्मक लेखमा प्रयोग गरिने विधि भन्ने बुझिन्छ । अनुसन्धानका परिमाणात्मक, गुणात्मक र मिश्रित गरी तीनओटा विधि प्रचलित छन् । अनुसन्धानको मिश्रित विधि नयाँ नभएर परिमाणात्मक र गुणात्मकमध्ये कुनै एकलाई बढी महत्त्व दिई दुवै विधिको प्रयोग गरी तथ्य सङ्कलन गरेर अध्ययन गरिएको विधि हो (घोडासैनी, सन् २०२२, पृ. ५०) । यसमा सामग्रीको चयन र सङ्कलन कसरी गरियो ?, कुन आधार क्षेत्रबाट विषयको अर्थापन गरियो ?, विषयको विश्लेषण गर्ने सैद्धान्तिक ढाँचा के हो ? भन्ने कुरा स्पष्टसँग उल्लेख गर्नुपर्छ । अध्ययन विधिमा सामग्रीको सङ्कलनमा कुन विधि तथा सङ्कलित सामग्रीको विश्लेषणमा कुन विधि अवलम्बन गर्ने हो सो कुरा स्पष्टसँग उल्लेख गर्नुपर्छ । तथ्य सङ्कलनमा कुन स्रोतबाट सामग्री सङ्कलन गर्ने हो तथा प्राथमिक तथा द्वितीयक दुवै स्रोतका सामग्रीको सङ्कलन गर्दा शीर्षकअनुसार पुस्तकालयीय, क्षेत्रीय, प्रयोगशालीय र नमुना छनोट विधिमध्ये कुनै एक वा मिश्रित विधि कुन प्रयोग गर्ने हो सो स्पष्ट पार्नुपर्छ । अनुसन्धानको समस्या र उद्देश्यसँग सम्बन्धित सामग्रीको सङ्कलन गरिसकेपछि त्यसको विश्लेषण गरी निष्कर्षसम्म पुग्ने क्रममा अँगाल्ने सैद्धान्तिक आधार एवं विश्लेषण विधिका बारेमा पनि स्पष्टसँग उल्लेख गर्नुपर्छ । सामग्रीको विश्लेषण कार्य निगमनात्मक वा आगमनात्मक विधिका आधारमा अधि बढेको हुनुपर्छ र अनुसन्धेय विषयको प्रकृतिका आधारमा विश्लेषण विधिको प्रयोग हुनुपर्छ (अवस्थी, २०६६, पृ. ३०) । सामग्री सङ्कलन र अध्ययन विधिलाई अलग्गै शीर्षकमा उल्लेख गरिन्छ । यसमा अनुसन्धानको ढाँचा (Research Design), जनसङ्ख्या र नमुना छनोट (Population and Sample), तथ्याङ्क सङ्कलन (Data Collection), तथ्याङ्क सङ्कलनका साधन (Data Collection Tool), तथ्याङ्क विश्लेषण प्रक्रिया (Data Collection Process) का बारेमा उल्लेख गर्नुपर्छ ।

सैद्धान्तिक पर्याधार

अनुसन्धानात्मक लेख विश्लेषणमा अपनाइएको विश्लेषणको दर्शन नै सैद्धान्तिक पर्याधार वा सैद्धान्तिक अवधारणा हो । विषयको अध्ययनको प्रकृतिअनुसार सैद्धान्तिक पर्याधार निर्माण गर्नुपर्छ ।

अनुसन्धानको विश्लेषण गर्ने आधारहरू के के हुन् र अध्ययनको शीर्षकमा जुन कुरालाई अध्ययन गर्ने भनिएको छ ? त्यसको दर्शनलाई सैद्धान्तिक पर्याधार बनाइन्छ (घोडासैनी, सन् २०२२, पृ.५२) । अनुसन्धानात्मक लेखमा सामग्री विश्लेषणका लागि आफूले अपनाएको सिद्धान्त उल्लेख गर्नुपर्छ (एपिए, २०२०, पृ.१३८) । अनुसन्धानात्मक लेखको शीर्षक र विषयको प्रकृतिअनुसार कुन सैद्धान्तिक ढाँचाका आधारमा तथ्यको विश्लेषण गरिने हो सो कुरा उल्लेख गर्नुपर्छ । आफ्नो मूल समस्या वा शीर्षकसँग सम्बन्धित सामग्रीको विश्लेषणका लागि एउटा सिद्धान्तको स्थापना गर्नुपर्दछ र त्यस सिद्धान्तसँग सम्बन्ध राख्ने शब्द, शब्दावली आदिको परिभाषा पहिल्याउनुपर्छ (अवस्थी, २०६६, पृ.२९) । सामग्रीको विश्लेषण प्रस्तावित गरेको सैद्धान्तिक ढाँचाका आधारमा गरिन्छ । अनुसन्धानको विषयसँग सम्बन्धित सैद्धान्तिक प्रारूपलाई छुट्टै शीर्षकअन्तर्गत राखिन्छ ।

छलफल तथा परिणाम

छलफल तथा परिणाममा मूल समस्यासँग सम्बन्धित अन्य समस्याहरूलाई विभिन्न उपशीर्षकमा राखी व्याख्या विश्लेषण गरिन्छ । विश्लेषणका लागि स्थापना गरिएको सिद्धान्तका आधारमा विश्लेषण गर्दा यथास्थानमा उद्धरण (Quotation) र कोष्ठकीय सन्दर्भ (Parenthetical Citation) को प्रयोग गर्नुपर्छ । सामग्रीहरूलाई विभिन्न अनुच्छेदमा विभक्त गर्दै तार्किक क्रम (Logical order) मा प्रस्तुत गरी आवश्यक भए वर्गीकरण र तुलना पनि गर्नुपर्छ (श्रेष्ठ, २०७७, पृ.१५३) । सामग्रीको विश्लेषण गर्दा पुनरुक्ति (Tautology), शब्दाधिकता (Plethora of words), दुर्भाषा (Jargon) को प्रयोगबाट बचेर सङ्क्षिप्तता (Brevity) र स्पष्टता (Clarity) मा आधारित भाषाशैलीको प्रयोग गर्नुपर्छ (श्रेष्ठ, २०७७, पृ.१५३) । छलफल र परिणाम शीर्षक अनुसन्धानमूलक लेखमा आवश्यक ठानिन्छ । लेखको विश्लेषण कुन कुन उपशीर्षकमा आधारित भएर गरिएको छ त्यसलाई उल्लेख गर्नुपर्छ र तिनै उपशीर्षकमा केन्द्रित भएर सामग्रीको विश्लेषण गरी परिणामसम्म पुगिन्छ ।

निष्कर्ष

अनुसन्धानात्मक लेखमा राखिएका समस्या र उद्देश्यसँग सम्बद्ध सामग्रीको सैद्धान्तिक ढाँचाका आधारमा विश्लेषण गरिसकेपछि प्राप्त हुन आएको ज्ञान वा समाधान निष्कर्ष हो । निष्कर्षमा मुख्य मुख्य समस्याको समाधान उल्लेख गरिन्छ र अनुसन्धानसँग सम्बद्ध मुख्य स्थापना प्रस्तुत गरिन्छ । निष्कर्षको सम्बन्ध शीर्ष अनुच्छेदसँग जोडिएको हुन्छ र शीर्ष, अनुच्छेदमा भनिएका कुरालाई

पुनः जोड दिने काम निष्कर्षमा गरिन्छ (श्रेष्ठ, २०७७, पृ.९२) । यो सङ्क्षिप्त, स्पष्ट र निर्णयात्मक हुनुपर्छ । निष्कर्ष प्राज्ञिक प्रश्नभन्दा बाहिर जानुहुँदैन ।

सन्दर्भाङ्कन

अनुसन्धानात्मक लेख तयार गर्ने क्रममा उपयोग गरेका सामग्रीहरूको विवरणलाई सन्दर्भाङ्कन भनिन्छ । यसलाई लेखको महत्त्वपूर्ण अङ्गका रूपमा लिइन्छ । लेखमा उपयोग गरिएका पुस्तकहरू, जर्नल, पत्रपत्रिका, पर्चा लेख, सरकारी तथा गैरसरकारी दस्तावेज, विविध प्रकारका अभिलेख, प्रकाशित तथा अप्रकाशित अनुसन्धानप्रतिवेदन, ऐतिहासिक पाण्डुलिपि तथा विद्युतीय सञ्चारका साधन इन्टरनेट, वेभसाइटबाट प्राप्त सबै सामग्रीहरू सन्दर्भाङ्कनअन्तर्गत पर्दछन् । सन्दर्भ सामग्रीलाई अत्यन्तै व्यवस्थित किसिमबाट प्रस्तुत गरिनुपर्दछ । लेखमा उपयोग भएका सामग्री छुट्टनुहुँदैन भने उपयोग नगरिएका सामग्री राख्नुहुँदैन । अनुसन्धानका क्रममा प्रयोग गरिएका सन्दर्भ सामग्रीहरूलाई प्रस्तुत गरिने विधिहरू एमएलए (मोर्डन ल्याङ्गवेज एसोसियसन/लेखक-पृष्ठ पद्धति) र एपिए (अमेरिकन साइकोलोजिकलएसोसियसन/ लेखक-समय पद्धति) रहेका छन् । यहाँ एपिए पद्धतिको सातौँ संस्करणको उपयोग गरी कोष्ठकीय सन्दर्भ टिप्पणी र सन्दर्भ सामग्री प्रयोग गर्ने तरिकाको नमुना प्रस्तुत गरिएको छ ।

कोष्ठकीय सन्दर्भ टिप्पणी (In-Text Citation notes)

आफूले गरेको अनुसन्धानको विश्वसनीयता, आधिकारिकता र प्रामाणिकताका निम्ति कोष्ठकीय सन्दर्भ टिप्पणीको प्रयोग गरिन्छ (गौतम, २०६५, पृ.६३) । यसलाई पाठ टिप्पणी वा गर्भे उद्धरण पनि भनिन्छ । यो पादटिप्पणी पद्धति (Foot noting system) को विकल्पका रूपमा प्रचलनमा आएको हो । यसमा ऐजन र पूर्ववत्को प्रयोग हुँदैन । सन्दर्भ आएको ठाउँमा स्रोत दिँदा लेखकको थर, प्रकाशन मिति र पृष्ठ सङ्ख्या उल्लेख गर्नुपर्छ । अनुसन्धाताले कुन स्रोतबाट सामग्री सङ्कलन गरेको हो भन्ने कुराको स्रोत कोष्ठकीय सन्दर्भ टिप्पणीले खोल्दछ । कोष्ठकीय सन्दर्भ टिप्पणीको आवश्यकतालाई निम्नानुसार देखाउन सकिन्छ :

- क) आफ्नो भनाइलाई अरूका भनाइका आधारमा पुष्टि गर्न,
- ख) कुनै विषयको खण्डन तथा मण्डन गर्न,
- ग) प्राज्ञिक इमानदारिता प्रदर्शन गर्न ।

एकल लेखकको : (पौड्याल, २०७८, पृ.४४) ।

दुई लेखकको (पौड्याल र तिवारी, २०७६, पृ.७२) ।

तीन जना वा धेरै लेखकको (पौड्याल र अन्य, २०७३, पृ.७०) ।

पृष्ठ नभएको (गौतम, २०७१, पहिलो अनुच्छेद) ।

एकै लेखकका एकै वर्ष प्रकाशित भिन्न कृतिलाई सङ्केत गर्दा

(बन्धु, २०६५ क, पृ.१५)

(बन्धु, २०६५ ख, पृ.२५)

(बन्धु, २०६५ ग, पृ.३५)

उद्धरण (Quotation)

कसैद्वारा भनिएको भनाइलाई प्रत्यक्ष कथनको शैलीमा व्यक्त गर्दा उद्धरणको प्रयोग गरिन्छ । कुनै पनि लिखित स्रोतबाट लिइएको सान्दर्भिक विचार, धारणा, दृष्टिकोण वा तथ्यलाई उद्धरण भनिन्छ (श्रेष्ठ, २०७७, पृ.११६) । उद्धरण शीर्ष उद्धरण, प्रत्यक्ष उद्धरण, अप्रत्यक्ष उद्धरण र शब्दान्तरित उद्धरण हुन्छन् । यसको मूल स्वरूप जस्तो रहन्छ, त्यस्तै प्रस्तुत गर्नुपर्दछ । उद्धरणमा प्रयोग भएको भाषिक रूपलाई शुद्धीकरण गर्नुपरेमा कोष्ठकमा शुद्ध रूप राख्नुपर्छ । प्रत्यक्ष उद्धरण छोटो र लामो गरी दुई किसिमका हुन्छन् । ३९ शब्दसम्मको छोटो उद्धरण भए अनुच्छेदभित्रै समाविष्ट गरी दोहोरो उद्धरण चिह्नभित्र राख्नुपर्दछ । ३९ शब्दभन्दा बढी भएको लामो उद्धरणलाई अनुच्छेदको अन्तिममा बायाँपट्टि मार्जिनभन्दा डेढ इन्च छोडेर अलग अनुच्छेदमा राख्नुपर्दछ (एपिए, २०२०, पृ.४१२-४२६) । उद्धरणको प्रयोग गर्दा निम्न पक्षमा ध्यान दिनुपर्दछ :

- उद्धरण अंशलाई उद्धरणचिह्नभित्र राख्ने (“.....”)
- लामो उद्धरणलाई छुट्टै अनुच्छेदमा राख्ने,
- उद्धरणको वाक्यांश छोड्दा (...) चिह्नप्रयोग गर्ने,
उद्धरणको वाक्य नै छोड्दा (...) चिह्नप्रयोग गर्ने

उद्धरणको प्रयोग

अन्तर्वार्ताको उद्धरण गर्दा : घिमिरे, माधवप्रसाद (व्यक्तिगत कुराकानी, २०६७, ३/२३) बाट प्राप्त जानकारीअनुसार भनी उल्लेख गर्नुपर्छ । यसलाई सन्दर्भसूचीमा समावेश गरिँदैन । अरूका वाक्यांशको भावहरण गरेर उद्धरण (Paraphrase) गर्दा यसरी गरिन्छ : पौड्याल (२०७७) मा मिथकको वर्गीकरण यसरी गरिएको छ । कोष्ठकीय उद्धरण (Parenthetical Cited) गर्दा

“.....” (बन्धु, २०६५, पृ.१४) । लामो उद्धरणलाई अलगै अनुच्छेदमा राखिन्छ भने पूर्ण विरामपछि मात्र सन्दर्भ दिइन्छ, जस्तै : ..... । (बन्धु, २०६५, पृ.१५)

समाख्यान उद्धरण (Narrative Cited) गर्दा बन्धु (२०६५) का अनुसार “.....” (पृ.१४) । एकै खालको भनाइलाई विभिन्न स्रोतबाट लिएर सन्दर्भ दिँदा थरको वर्णानुक्रममा अर्धविरामले अलग गर्दै एकै ठाउँमा सन्दर्भ उल्लेख गर्नुपर्छ । जस्तै : .....(गौतम, २०६८; बन्धु, २०६५; शर्मा, २०६७) । अज्ञात लेखकको पुस्तकको सन्दर्भ दिँदा पहिलो पटक पुस्तकको शीर्षक, प्रकाशन वर्ष र पृष्ठ उल्लेख गर्नुपर्छ । त्यसपछि पुस्तकको संक्षिप्त रूप उल्लेख गरिन्छ ।

सन्दर्भ सामग्री (Reference)

सन्दर्भ दिँदा सामान्यतया लेखक, मिति, शीर्षक र स्रोतजस्ता प्रमुख चारओटा कुरामा ध्यान दिनुपर्छ । एपिए सातौँ संस्करणले सन्दर्भसूची राख्दा शीर्षकलाई इटालिक (छड्के) मा राख्ने, लेखकको थरको वर्णानुक्रमका आधारमा सन्दर्भ राख्ने, सबै सन्दर्भ अङ्ग्रेजीमा भए दोहोरो अन्तराल र नेपालीमा भए १.५ को अन्तराल राख्ने, एउटै लेखकका धेरै कृति भए कालक्रमिक ढाँचामा राख्ने अवधारणा राखेको छ । एउटा सामग्रीको विवरणको निरन्तरता दोस्रो, तेस्रो पङ्क्तिमा भए आधा इन्चभित्र (Indent) लैजानुपर्छ (श्रेष्ठ, २०७७, पृ.१२५) । यसले प्रकाशन स्थान राख्ने पद्धतिलाई हटाएको छ साथै बिसजना लेखकसम्मको नाम राख्न सकिने प्रावधान राखेको छ । एपिए सातौँ संस्करणले सुझाएका सन्दर्भ सामग्री राख्ने ढाँचा यसप्रकार रहेको छ :

पत्रिकाको सन्दर्भाङ्कन

थर, लेखकको नाम (वर्ष). लेखको शीर्षक. *जर्नलको नाम*, वर्ष (अङ्क), पृष्ठ. DOI (भएमा) ।

मासिक पत्रिका

पौड्याल, शालिकराम (२०६१, फागुन). रूपन्देहीको कविता, *पदचिह्न* २ (४), ४२-५१ ।

दैनिक पत्रिका

पौड्याल, शालिकराम (२०६२, असोज २९). राँकेभूत बालकथामा एक दृष्टि. *जनसङ्घर्ष* ।

जर्नलको सन्दर्भ

पौड्याल, शालिकराम (२०७६, असोज). बहुलाकाजीको सपना नाटकमा क्षण, प्रजाति र पर्यावरण, *प्राज्ञिक विमर्श*, १ (२), ३८-४६ ।

DOI (Digital Object Identifier) मा प्रकाशित लेख

पौड्याल, शालिकराम (सन् २०२१). छाउपडी उपन्यासका नारी पात्रमा प्रतिनिधित्व, पहिचान र प्रतिरोध. *Interdisciplinary Research in Education*, 5 (1-2), 133–144. <https://doi.org/10.3126/ire.v5i1-2.34744>.

URL (Uniform Resource Locator) मा प्रकाशित लेख

पौड्याल, शालिकराम (सन् २०१७, जनवरी २७). रूपन्देहीका महिला स्रष्टाहरू. *समकालीन साहित्य*. <https://www.samakalinsahitya.com/sahitya/details/5986>.

DOI प्राप्त लेखको मिति आवश्यक हुँदैन तर URL मा भएको लेख अद्यावधिक गर्न सकिने तथा परिवर्तन पनि हुन सक्ने भएकाले उद्धरण गरेको मिति पनि उल्लेख गर्नुपर्छ ।

पुस्तकको सन्दर्भङ्कन

मुद्रित पुस्तकहरूको सन्दर्भङ्कन गर्दा लेखकको थर, अल्पविराम, नाम, कोष्ठकमा प्रकाशन मिति, दशमलव (.), छङ्केमा पुस्तकको शीर्षक, यदि संस्करण छ भने कोष्ठकमा पुस्तकको संस्करण र प्रकाशकको नाम उल्लेख गर्नुपर्दछ र छ भने अन्तमा DOI नम्बर सहित त्यसको हाइपर लिङ्क पनि राख्नुपर्छ । यी प्रत्येकका बिचमा अन्तराल हुनुपर्छ, जस्तै :

थर, लेखकको नाम (वर्ष). *पुस्तकको नाम* (संस्करण भएमा). प्रकाशकको नाम ।

बन्धु, चूडामणि. (२०६५). *अनुसन्धान प्रतिवेदन*. रत्न पुस्तक भण्डार ।

गौतम, देवीप्रसाद र पौड्याल, शालिकराम (२०७८). *भाषिक अध्ययनको परम्परा : सम्प्रदाय र अवधारणा*. भुँडीपुराण प्रकाशन ।

Brown, L.S. (2018). *Feminist therapy* (2nd ed.). American psychological Association. <http://doi.org/10.1037/0000092-000>.

Bernstein, D.A. & Borkovec, T.D. (1973). *Progressive relaxation training: A manual for the helping professions*. Research Press.

संस्थागत पुस्तक

प्रदेश योजना आयोग (२०७५). *प्रदेश नं. ५ को वस्तुस्थिति विवरण*. प्रदेश सरकार मुख्यमन्त्री तथा मन्त्री परिषद्को कार्यालय, प्रदेश नं. ५ ।

सम्पादित पुस्तकको लेख

Yung, Carl Gustav (1974). Archetypes of the Collective Unconscious. *Twentieth Century Criticism, The Major Statements*. William J. Hardy and Max Westbrook (ed.). 15–45. Light and Life Publishers.

लेखक र सम्पादक दुवै भएका कृति

वेदव्यास (सन् २००४). *वायुपुराण* (खेमराजश्रीकृष्णदास.सम्पा. तेस्रो संस्क.). नाग पब्लिसर्स ।

कार्यपत्र

पौड्याल, शालिकराम (२०७६, माघ ४). रूपन्देहीको नेपाली साहित्य (कार्यपत्रको प्रस्तुतीकरण). प्रश्रित प्रतिष्ठान नेपाल र बुटवल उपमहानगरपालिकाको संयुक्त आयोजनामा सम्पन्न बृहत् साहित्य गोष्ठीमा प्रस्तुत. बुटवल उपमहानगरपालिका ।

शोत्रपत्र र शोधप्रबन्ध

पौड्याल, शालिकराम (२०७७). लक्ष्मीप्रसाद देवकोटाका खण्डकाव्यमा मिथक. (अप्रकाशित विद्यावारिधि शोधप्रबन्ध). त्रिभुवन विश्वविद्यालय ।

अडियो/भिडियो

थर, नाम (अपलोड मिति साल, महिना, गते र समय). भिडियोको शीर्षक. (भिडियो / अडियो / स्लाइड). वेभ ठेगाना ।

वेभपेज/वेभसाइट

थर, नाम (अपलोड मिति साल, महिना, गते). शीर्षक. वेभ ठेगाना ।

कृतज्ञताज्ञापन र परिशिष्ट

अनुसन्धानात्मक लेख तयार गर्दा उपयोग गरिएका सन्दर्भ सामग्रीका लेखक, प्रकाशित गरिदिने प्रकाशक संस्था, विज्ञसमीक्षा गरिदिने विज्ञलगायत अनुसन्धानमा सहयोग गर्ने व्यक्ति वा संस्थाप्रति आभार व्यक्त गर्ने काम कृतज्ञताज्ञापनमा गरिन्छ । लेखको मध्य भागमा राख्न नमिल्ने र छुटाउन पनि नमिल्ने सामग्रीलाई परिशिष्टमा राखिन्छ । कृतज्ञताज्ञापन र परिशिष्ट जर्नलको प्रकाशन नियमानुसार ऐच्छिक हुन्छ ।

अनुसन्धानात्मक लेखका अन्य पक्ष

अनुसन्धानात्मक लेख निश्चित विधि र प्रक्रियाको उपयोग गरिने लेख भएकाले यो अत्यन्त व्यवस्थित हुनुपर्छ । यसका अन्य केही पक्षहरू यसप्रकार रहेका छन् :

सङ्ख्या शब्दको प्रयोग (Use of Number) : एपिए सातौँ संस्करणले १-९ सङ्ख्यालाई अक्षरमा लेख्नुपर्ने अवधारणा राखेको छ । १० भन्दाभन्दाथिका सङ्ख्यालाई अङ्कमा लेख्नुपर्छ । समय बुझाउने, उमेर बुझाउने, ठूलो सङ्ख्या बुझाउने, महिना, वर्ष र प्रतिशत बुझाउने शब्द आएको अवस्थामा भने अङ्क लेख्नुपर्दछ (घोडासैनी, सन् २०२२, पृ. ५२) ।

तालिकीकरण (Tabulation) : प्रत्येक तालिकाको शीर्षक राखी इटालिक गर्ने, सबै तालिकाको सङ्ख्या उल्लेख गर्ने (जस्तै- तालिका १, तालिका २ आदि), तालिकाको स्रोत उल्लेख गर्ने मान्यता छ । तालिकामा राखिने तथ्याङ्क बिचमा राख्नुपर्छ ।

शीर्षकीकरण (Topic) : एपिए सातौँ संस्करणले अनुसन्धानात्मक लेखमा रहने शीर्षक र उपशीर्षकका बारेमा परिमार्जन गरेको छ । शीर्षकीकरणलाई निम्नानुसार स्पष्ट पार्न सकिन्छ :

शीर्षकको तह	ढाँचा
तह १	केन्द्र, बोल्ड, सङ्कथन नयाँ अनुच्छेदबाट Centered, Bold, Capitalize Major Words Text begins as a new indented paragraph.
तह २	बायाँ, बोल्ड, सङ्कथन नयाँ अनुच्छेदबाट Left Align, Bold, Capitalize Major Words Text begins as a new indented paragraph.
तह ३	बायाँ, बोल्ड, इटालिक, सङ्कथन नयाँ अनुच्छेदबाट Left Align, Bold Italic, Capitalize Major Words Text begins as a new indented paragraph
तह ४	आधा इन्चभित्र (इन्डेन्टेड), बोल्ड, सङ्कथन उही हरफबाट Indented, Bold, Capitalize Major Words. After a period, text begins on the same line and continues
तह ५	आधा इन्चभित्र (इन्डेन्टेड), बोल्ड, इटालिक, सङ्कथन उही हरफबाट Indented, Bold Italic, Capitalize Major Words. After a period, text begins on the same line and continues.

(एपिए, २०२०, पृ. ४८)

अनुच्छेद योजना (Paragraphing) : अनुसन्धानात्मक लेखको प्रत्येक अनुच्छेदमा एउटा विचारको प्रस्तुति हुनुपर्छ । अनुच्छेदमा एउटा विचार वाक्य (Thesis Sentences) हुन्छ र यसैका आधारमा अन्य वाक्यहरू स्वतः बन्दै गई एउटा निश्चित बिन्दुमा टुङ्गिन्छ (श्रेष्ठ, २०७७, पृ. ८२) । विचार वाक्य अनुच्छेदको पहिलो वाक्यका रूपमा (निगमन विधि), अन्तिम वाक्यका रूपमा (आगमन विधि) र बिचको वाक्यका रूपमा (मिश्रण विधि) रहन सक्छ । वाक्यमा दिइएको मूल विचारलाई विश्वसनीय (Reliable), पत्यारिलो (Convincing) र आधिकारिक (Authentic) बनाउन प्राज्ञिक वा बौद्धिक अभ्यास आवश्यक हुन्छ (श्रेष्ठ, २०७७, पृ. ८३) । अनुच्छेदमा आएको विचार वाक्यलाई पुष्टि

गर्न अन्य वाक्यहरू पूर्वापर सम्बन्धमा आएको हुनुपर्छ । प्राज्ञिक लेखनमा असम्बन्धित वाक्य राख्नुहुँदैन । प्रत्येक अनुच्छेद विषयवस्तुको उठान, विवेचना र समापनमा आधारित हुनुपर्छ ।

सम्पादन र अभिलेखीकरण (Editing & Documentation) : अनुसन्धानात्मक लेखलाई प्रचलित ढाँचाअनुसार सम्पादन र अभिलेखीकरण गर्नुपर्छ । यस क्रममा अनुसन्धान पद्धतिका बारेमा जानकारी लिई एपिए पद्धतिअनुसार सम्पादन कार्य गर्नुपर्छ । साथै भाषा, वाक्यगठन, पदक्रम आदिमा शुद्धता ल्याउनुपर्छ । अभिलेखीकरण भनेको पाठभित्रका उद्धरणहरूको आनुपातिक प्रयोग, पाठभित्र यथास्थानमा कोष्ठकीय सन्दर्भ र समाख्यान सन्दर्भको प्रविष्टि तथा सन्दर्भ सामग्रीको सूचीकरण गर्नु हो (श्रेष्ठ, २०७७, पृ.११५) । यसले लेखको वैधता, प्रामाणिकता र विश्वसनीयता हुन्छ ।

विज्ञसमीक्षा (Peer Review) : विशेषज्ञता हासिल गरेको व्यक्ति विज्ञ हो । राम्रोसँग गरिएको जाँच, सम्यक् परीक्षा, निष्पक्षतापूर्वक गरिएको विवेचना भनेको समीक्षाहो । त्यसैले सम्बन्धित विषयको ज्ञाताबाट कुनै लेखको समीक्षा गराउनु भनेको विज्ञसमीक्षा हो । विज्ञसमीक्षा गर्ने व्यक्तिलाई विज्ञसमीक्षक भनिन्छ । कुनै लेखकले आफ्नो अनुसन्धानमा के कति मौलिकता, वस्तुपरकता, वैज्ञानिकता र अनुसन्धान विधिको उचित उपयोग गरेको छ त्यसको निश्चित मापदण्डका आधारमा सम्बन्धित विषयका विज्ञद्वारा मूल्याङ्कन गराउने काम विज्ञसमीक्षित लेखमा गरिन्छ (घोडासैनी, २०७८) । अनुसन्धानात्मक लेखलाई विज्ञबाट समीक्षा गराई प्राप्त सुझावका आधारमा परिमार्जन गर्दा लेखको स्तरीकरण हुन्छ । यस्तो लेखलाई विज्ञसमीक्षित लेख (Peer Reviewed Article) भनिन्छ । विज्ञसमीक्षित लेख छापिएका पत्रिकालाई नै विज्ञसमीक्षित जर्नल (Peer Reviewed Journal) भनिन्छ ।

विज्ञ समीक्षा एकल गोप्य समीक्षा (Single Blind Review), दोहोरो गोप्य समीक्षा (Double Blind Review), तेहरो गोप्य समीक्षा (Triple Blind Review) हुने गर्दछ । लेखको समीक्षा गर्दा सामान्यतया निम्नलिखित अवयवमा केन्द्रित भएर गर्नु उपयुक्त हुन्छ :

लेख मूल्याङ्कनका आधार	विज्ञसमीक्षकको टिप्पणी
शीर्षक	
लेखका अवयव	
लेखको संगठन	
लेखसार	
शब्दकुञ्जी	
परिचय	
अध्ययनविधि	
सैद्धान्तिक पर्याधार	
छलफल र परिणाम	

निष्कर्ष	
सन्दर्भ सामग्री	
लेखको आयाम	
भाषा र व्याकरण	

समीक्षकको निष्कर्षात्मक मूल्याङ्कन(Concluding Judgment of the Reviewers)

आधार	समीक्षकको निर्णय
जस्ताको तस्तै स्वीकार्य	
परिमार्जन गरी पेश गर्ने	
अस्वीकृत	

निष्कर्ष

प्रस्तुत लेखमा मूलतः कुनै पनि विषयका बारेमा खोज अनुसन्धान गर्दा आवश्यक सामग्रीको सङ्कलन गरी निश्चित सिद्धान्तका आधारमा तथ्यको विश्लेषण गर्ने प्रक्रिया र पद्धतिका बारेमा अध्ययन गरिएको छ । प्रस्तुत लेख एपिए सातौँ संस्करणको पद्धतिअनुसार अनुसन्धानात्मक लेखको ढाँचा कस्तो हुन्छ भन्ने जिज्ञासामा केन्द्रित रहेर तयार पारिएको हो । अनुसन्धानात्मक लेख भनेको निश्चित प्राज्ञिक समस्याको प्रामाणिक समाधान पहिल्याउनका निम्ति वस्तुगत तथ्य सङ्कलन गरी ती तथ्यलाई निश्चित सैद्धान्तिक पद्धति अवलम्बन गरी नवीन ज्ञानको खोजी गर्ने बौद्धिक कार्य हो । यस सन्दर्भमा अनुसन्धाताले विषयको छनोट, समस्या र उद्देश्यको पहिचान, सामग्रीको खोजी, अनुसन्धानका विधि, विश्लेषणका निम्ति सैद्धान्तिक पर्याधारको निर्माण, उक्त सिद्धान्तका आधारमा तथ्यको विश्लेषण, विश्वसनीयता र प्रामाणिकताका लागि कोष्ठकीय सन्दर्भ टिप्पणीको प्रयोग, सन्दर्भ सामग्रीको उपयोग जस्ता प्राविधिक पक्षहरूमा ध्यान पुऱ्याउनुपर्छ । यो लेख एपिए शैलीमा अनुसन्धानमूलक लेखको लेखनको ढाँचा, शीर्षक, उपशीर्षकको ढाँचा, सन्दर्भाङ्कनको प्रयोग, सम्पादन र अभिलेखीकरण, अनुच्छेद योजना, मूल्याङ्कनका आधार आदि पक्षलाई समेटेर तयार गरिएको छ । यहाँ अध्ययनको शीर्षक, लेखसार, शब्दकुञ्जी, विषयपरिचय, अनुसन्धानविधि, उद्धरण, सङ्ख्या शब्दको प्रयोग, सैद्धान्तिक पर्याधार, छलफल र परिणाम, तालिका, पुस्तक तथा पत्रपत्रिकाको सन्दर्भाङ्कन गर्ने तरिका, विद्युतीय स्रोतका सामग्रीहरूको सन्दर्भाङ्कन आदि पक्षमा विश्लेषण गरिएको छ । यस लेखमा एपिए सातौँ संस्करणले अङ्गीकार गरेको ढाँचाअनुसार अनुसन्धानात्मक लेख लेखन र यसका प्राविधिक पक्षका बारेमा अध्ययन गर्ने काम गरिएको छ ।

सन्दर्भ सामग्री

- अवस्थी, महादेव (२०६६). नेपाली विषयक अनुसन्धान प्रक्रिया. *पृथ्वी दर्पण*, १(१), नेपाली शिक्षा विभाग. पृथ्वीनारायण क्याम्पस. २६-३२ ।
- गौतम, देवीप्रसाद (२०६५). शोध प्रतिवेदनको सङ्गठन. *अनुसन्धान-प्रकाश*, ५(१), नेपाल संस्कृत विश्वविद्यालय अनुसन्धान केन्द्र ।
- घोडासैनी, खगेन्द्र (सन् २०२२). एपिए सातौँ संस्करणका प्रावधानहरू : उद्धरण र सन्दर्भाङ्कनका तरिकाहरू. *हैमप्रभा*, २१ (०१), ४२-५९. <https://doi.org/10.3126/haimaprabha.v21i01.44839>
- घोडासैनी, खगेन्द्र. (२०७८, चैत ९). विज्ञसमीक्षित लेखको आधारभूत ढाँचा. *नेपाली रिसर्च आर्टिकल*. https://ghodasainik.blogspot.com/2020/07/blog-post_22.html.
- त्रिपाठी, वासुदेव (२०६६). *साहित्य सिद्धान्त : शोध तथा सृजनविधि*. पाठ्य सामग्री पसल ।
- बन्धु, चूडामणि (२०६५). *अनुसन्धान तथा प्रतिवेदन लेखन* (दोस्रो संस्क.). रत्न पुस्तक भण्डार ।
- भण्डारी, पारसमणि र ओझा, रामनाथ (२०६८). *भाषिक अनुसन्धान विधि*. पिनाकल पब्लिकेसन ।
- शर्मा, मोहनराज र लुइटेल, खगेन्द्रप्रसाद (२०५५). *शोधविधि* (दोस्रो संस्क.). साभा प्रकाशन ।
- श्रेष्ठ, दयाराम (२०७७). *साहित्यको अनुसन्धान व्यवस्थापन दर्शन*. शिखा बुक्स ।
- American Psychological Association* (Sixth Edition). (2010). *Publication Manual* : APA
- American Psychological Association* (Seventh Edition). (2020). *Publication Manual* : APA.
- Basic Principles of Reference (2022, June 15). <https://apastyle.apa.org/style-grammar-guidelines/references/basic-principles>